

Részletösszefoglalás. A birtokviszonyban a birtok többségét nem *-k* többesjellel, hanem az *-i* birtokos többesjellel fejezzük ki.

c) Begyakorlás példamondatokon.

Ott nem értik a ti nyelvetek!

Hulló könnyeimet a szomjas föld issza.

Jaj, de a forrásnak kiszáradt az ágya.

Hogy vagy édes szolgám?

Minden csepp könnyük egy dézsa víz lett volna.

Terelgeti nyáját, fújja furulyáját.

Ha megharsan Lehel kürtje, hallgassatok rája.

Anyjuk varrt két tarisznyát.

A kémény füstje felszáll a magasba.

Öccsének a kezét megfogta erősen.

III. Összefoglalás. Begyakorlás, a tanulók által az olvasókönyvből keresett szavakon. Házi feladat. (Ugyanilyen módon.)

1942. február 2. hete.

Történelem.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Műveltségi állapotok a középkorban. (Összefoglalás.)

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. II. Lajos uralkodása, a mohácsi csata felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés. Milyen volt a műveltség a most tanult középkorban?

II. *Tárgyalás.* a) *Az ököljog.* A római birodalom bukásával Európa képe teljesen megváltozott. A germán és szláv népek elhelyezkedésével új birodalmak alakultak. Az ókori világ romjain új élet keletkezett.

Ez az átalakulás a népvándorlással indult meg, melyet a nyers erő jellemzett. A magyarok bejövetelével végetért a népvándorlás. De a nyers erő uralma nemcsak az országok harcias érintkezésében érvényesült, hanem a különböző néprétegek között is dúlt: az erősebb, hatalmasabb kíméletlenül elnyomta a gyengét és sokszor az ököljog érvényesült.

Ez ellen lépett fel az Egyház, amikor kötelezővé tette az u. n. istenbékét (treuga Dei). E szerint szerda estétől hétfő reggelig, vagyis az Üdvözítő szenvedése és feltámadása napjain tilos volt a harc. Az ököljog teljes megszűnését azonban csak az új hadászati átalakulás (tüzérség, állandó katonaság) hozta meg.

b) *A vallás.* A középkori világ másik jellemzője a mély valláscsászság volt. A nyugatrómai birodalom bukása után a keresztény vallás egész Európában elterjedt s államvallás lett.

A román (római), germán és szláv népek összekeveredtek, új népek és nyelvek keletkeztek s a vallás lett köztük az összekötő kapocs. A vallás annyira meghódította a lelkeket, hogy mindenki a boldog túlvilág után áhitozott. Mivel a keresztény műveltséget az Egyház és a papság terjesztette el, természetes, hogy nagy tekintélyük volt.

c) *A hűbériség.* A középkor politikai- és társadalmi életének alapja a hűbériség volt. A népvándorlás után keletkezett államok Nagy Károly országának mintájára rendezkedtek be. A német királyok a régi római birodalomnak keresztény alapon való újjáalakítására törekedtek. Felvették a római császári címet és magukat Európa legfőbb hűbérurainak tartották. Sokszor még idegen koronás fejedelmeket is hűbéresüknek tekintettek.

d) *A polgárság.* A XIV. században a hűbériség is bomlásnak indult. A fejedelmek a nagy vagyonú főurakkal szemben a városi polgárságban kerestek támaszt (nálunk Zsigmond.) A városokat egyre több joggal és kiváltsággal ruházták fel, később a törvényhozásban is szerepet biztosítottak nekik. A városok lakosságának túlnyomó része iparos és kereskedő volt. Érdekeik védelmére a kereskedők szövetségbe (Hanza), az iparosok céhekbe tömörültek. Minden mesterség külön céhet alakított, külön jelvényekkel, zászlókkal. A városok kormányzásában is nagy szerepet játszottak, részt vettek a város védelmezésében is (Budapestén: Halászbástya.)

e) *A jobbágyok.* A társadalom legalsó fokán szolgai sorsban a jobbágyok éltek. A nemesek földjeit művelték és birtokkal együtt cseréltek gazdát. Politikai jogaik nem voltak. A középkor utolsó századaiban egyre jobban mozgolódnak szerte Európában s csaknem minden országban veszedelmes pórlázadásokkal találkozunk.

f) *Az iskolák.* A tudomány és irodalom teljesen a vallás szolgálatában állott éppen úgy, mint a művészet is. A tudomány és művészet első igazi művelői a papok voltak. Ők alapították az iskolákat. Minthogy az Egyház nyelve latin volt, ez lett a különböző nemzetek összekötő kultúrnyelve. A főiskolákon a teológián kívül jogi-, orvosi- és természettudományi tanulmányokat folytathattak az ifjak. Hazánkban III. Béla alapította az első főiskolát Veszprémben, Nagy Lajos Pécsen, Zsigmond Budán, Mátyás Pozsonyban létesített főiskolát.

g) *Irodalom.* A középkor első irodalmi művei a történeti munkák, krónikák és a szentek életét tárgyaló legendák voltak. A magyar krónikaírók: III. Béla király névtelen jegyzője (Anonymus), Kézai Simon IV. László udvari papja, Turóczi János művei s a bécsi képes krónika is latin nyelvűek.

h) *A költészet.* A költészet legnagyobbrésze egyházi vonatkozású volt. Világi énekeket énekeltek az igricek, hegedő-

sők, kobzosok (szerelmi dalaikat és széphistóriájukat húros hangszerükön (lant, hárfa) zenével kísérték.)

i) *Nemzeti nyelv. Magyar nyelvemlékek.* A latinnyelvű művek mellett a középkor végén már nemzeti nyelven írt irodalmi termékekkel is sűrűn találkozunk. Az első magyar nyelvemlék az ú. n. „Halotti beszéd és könyörgés“ a XIII. század elejéről maradt fenn. A „Löweni Máriasiralom“, a „Gyulafehérvári Glossák“, a „Königsbergi töredék“ nevű nyelvemlékek a XIX. századból valók. A XIV–XV. századból Szent Lászlóról, Mátyásról néhány eredeti költemény is fennmaradt. Legkiválóbb ezek közül a Szabács viadaláról szóló históriás ének Mátyás idejéből.

j) *Építészet.* A középkori művészet is az Egyház szolgálatában állott. A templomok eleinte a római bazilikák stílusában épültek. A XII. században félköríves román stílusban építkeztek (pécsi székesegyház, jáki templom). Ezt a stílust a XIV. században a csücsíves (gót) stílus váltotta fel (kassai dóm).

A szobrászatot és festészetet különösen a templomok belső díszítésénél alkalmazták. Kiváló emléke Kolozsvári Márton és György testvérek prágai Szent György szobra.

A csücsíves stílust a középkor végén a renaissance (réneszansz) stílus váltotta fel. Az új irány különösen a szobrászat és festészet terén utolérhetetlen műveket alkotott. E stílus egyik legszebb alkotása az esztergomi Bakócz-kápolna.

k) *Találmányok.* A fehérműt, gyapjút és selymet az arabok hozták nyugatra. A rongypapír, számos gyógy- és vegyszer szintén az arabokkal került Európába.

Eleinte csak nap-, homok- és víziórák voltak használatban. Az első kerek órák Itáliából valók.

Ablak- és szemüveg, kályha, gomb, szappan szintén a középkorban kerültek forgalomba.

A középkor egyik legveszedelmesebb találmánya a lőpor volt. Ezt ugyan a kínaiak már régen ismerték, de a hadászatban először az arabok alkalmazták. A XIV. században egész Európában elterjedt a használata s ez nagy mértékben hozzájárult a középkori intézmények megbuktatásához. A nyers-erő és a személyes bátorság háttérbe szorult, az ököljog megszűnt. A páncélos lovaghadak és a régi fegyverzetű nemesi felkelések elvesztik jelentőségüket, a hűbéri hadrendszer pedig megszűnik. A harcban az ágyúk támogatása mellett a lándzsás és puska gyaloghadak veszik át a főszerepet. A személyi vitézség helyét a vezéri ügyesség, a csapatok gyors mozdulata dönti el a csatát.

III. *Összefoglalás.* Vezérszavak alapján.